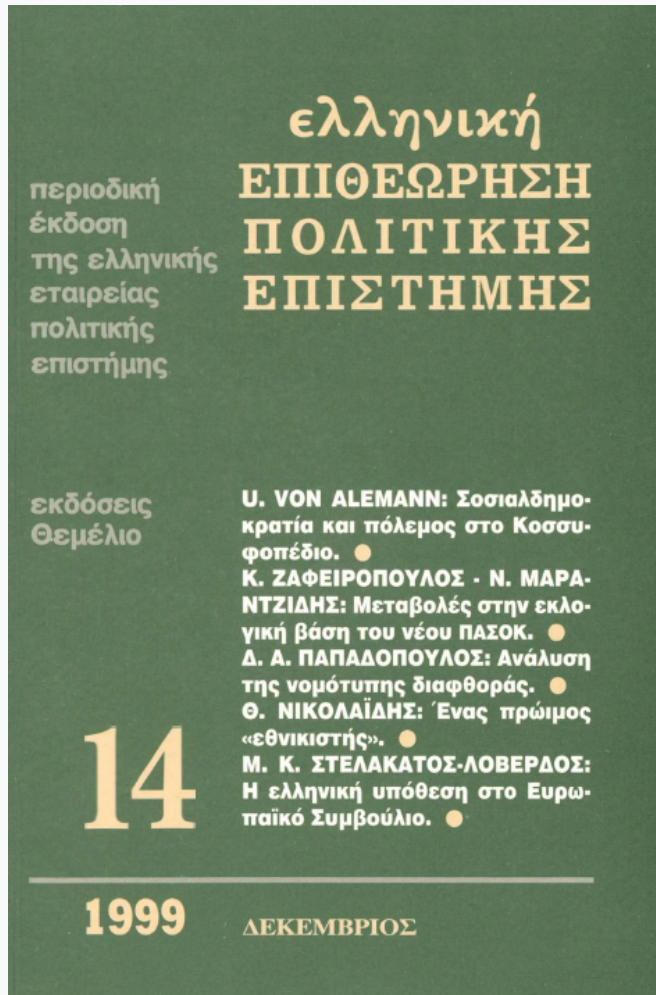

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 14 (1999)

Η Ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία και ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο

Ulrich von Alemann

doi: [10.12681/hpsa.15157](https://doi.org/10.12681/hpsa.15157)

Copyright © 2017, Ulrich von Alemann

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

von Alemann, U. (2017). Η Ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία και ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 14, 5–23. <https://doi.org/10.12681/hpsa.15157>

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ**

Οι σοσιαλδημοκράτες συμμετείχαν στις κυβερνήσεις σχεδόν όλων των κρατών που πήραν μέρος στις επιθέσεις κατά της Σερβίας. Οι κυβερνήσεις αυτές διαφέρουν πολύ ως προς τις πολιτικές παραδόσεις, τις συνήθειες και τους συνασπισμούς κομμάτων. Διέφεραν επίσης και στο ζήτημα του πολέμου. Μόνο δύο ακραίες θέσεις μπορούν να οριστούν ξεκάθαρα: από τη μία, το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα και, από την άλλη, το ΠΑΣΟΚ. Σύμφωνα με τον Μπλερ, η πολιτική του Μιλόσεβιτς έπρεπε να ηττηθεί ολοκληρωτικά· η ειρήνη θα ερχόταν ως αποτέλεσμα της νίκης στον πόλεμο, επομένως το ΝΑΤΟ δεν θα έπρεπε να αποφύγει την αποστολή χερσαίων δυνάμεων. Στον αντίποδα, άλλες φωνές απαίτησαν τον άμεσο τερματισμό των βομβαρδισμών και την έναρξη διαπραγματεύσεων. Η γερμανική σοσιαλδημοκρατία είναι αντιπροσωπευτική μιας μάλλον μετριοπαθούς θέσης. Συνολικά, η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία παρουσιάζει αντιφατική εικόνα: θέλει την ειρήνη και συμμετέχει στις επιδρομές. Ωστόσο, τουλάχιστον ζήτησε τη σύμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, της Ρωσίας, της Κίνας και όλων των εθνών γενικά. Η ομοφωνία θα πρέπει επίσης να επικρατήσει και μετά τον πόλεμο· οι ιδέες της σοσιαλδημοκρατίας θα πρέπει να βρουν το δρόμο τους και μέσα στα σχέδια ανασυγκρότησης.

I.

Μαίνεται πόλεμος στην Ευρώπη. Πού μαίνεται πόλεμος; Στην Ευρώπη; Στο παρισινό Champs-Élysées, στη βερολινέζικη λεωφόρο Unter den Linden και στο λονδρέζικο Piccadilly Circus η καθημερινή

* Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο Heinrich Heine του Ντύσελντορφ και αντιπρόεδρος της Γερμανικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης.

** Διάλεξη που διοργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης και το Ίδρυμα Friedrich Ebert στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στις 28 Μαΐου 1999. Διατηρείται η προφορική μορφή του κειμένου.

ζωή ξετυλίγεται με αμείωτη ζωντάνια. Οι άνθρωποι ψωνίζουν, τρώνε, είναι δραστήριοι, γελούν, κλαίνε, ερωτεύονται, γεννούν παιδιά, μαλώνουν, εργάζονται. Αλλά πολύ λίγοι θρηνούν. Ο πόλεμος δεν μας απασχολεί, καθώς άλλοι υφίστανται τις απώλειες. Τα ατυχήματα των δυτικών αεροσκαφών οφείλονταν μέχρι τώρα σχεδόν αποκλειστικά (τουλάχιστον έτσι υποτίθεται) σε τεχνικές ανεπάρκειες, κάτι σαν τροχαίο ατύχημα. Απώλειες; Καμία! Υπήρξε ποτέ κάτι παρόμοιο σε έναν πόλεμο; Οι νεκροί παραμένουν άγνωστοι. Είναι άγνωστοι οι αριθμοί Σέρβων στρατιωτών και πολιτών καθώς και Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου, τους οποίους οι αντιπρόσωποι του ΝΑΤΟ χαρακτηρίζουν απολογητικά «παράλληλες απώλειες». Δεν μπορεί κανείς να θρηνεί για «παράλληλες απώλειες».

Ένας μονόπλευρος πόλεμος. Τα δέκα ενεργά από τα δεκαεννέα συμμαχικά κράτη του ΝΑΤΟ πολεμούν τη Σερβία από τον αέρα, για να τιμωρήσουν τις βαρύτερες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τον Milosevic και τους στρατιώτες του στο Κοσσυφοπέδιο –καταναγκασμούς, διώξεις, μαζικές ανθρωποκτονίες και βιασμούς που διαπράχθηκαν από τις μονάδες του– και να τον αναγκάσουν, εν πρώτοις, να αποδεχθεί τη Συμφωνία του Ραμπουγιέ, την οποία δεν έχει υπογράψει. Από τότε ισχύουν οι συνθήκες του ΝΑΤΟ· προσφάτως εμφανίστηκε μια ακτίνα ελπίδας στον ορίζοντα με τις συνθήκες των G8. Δεκαεννέα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ, οδηγούμενα από την ισχυρότερη πολεμική δύναμη στην ιστορία, προσπαθούν ματαιώς δια βομβαρδισμού να επαναφέρουν στη λογική ένα διαμελισμένο κράτος δικαίου, το οποίο κυβερνάται από έναν κυνικό και απρόβλεπτο απολυταρχικό ηγέτη.

Πού κυριαρχεί πόλεμος – στα ΜΜΕ; Ο πόλεμος είναι κοντά μας μόνον στα ΜΜΕ, σχεδόν καθημερινά βλέπουμε έκτακτες εκπομπές στην τηλεόραση και ένθετα στις εφημερίδες που περιέχουν τις φρικιαστικές εικόνες των βιντεοσκοπήσεων από τα αεροσκάφη που προσδιορίζουν τους στόχους τους και από τα μαχητικά που επιτίθενται, από караβάνια προσφύγων, εργοστάσια που καίγονται και γκρεμισμένες γέφυρες.

Ο πόλεμος είναι ένας πόλεμος εικόνων, αλλά χωρίς απεικονίσεις μαχών και συγκρούσεων όπως ήταν στον πόλεμο του Κόλπου και σε εκείνον του Βιετνάμ. Είναι ένας δευτερεύων πόλεμος, από τον οποίο τα ΜΜΕ μάς δείχνουν μόνο τις συνέπειες: γκρεμισμένες γέφυρες, στρατόπεδα προσφύγων, απεγνωσμένους ανθρώπους. Πρόκειται για εικόνες καταστροφής, οι οποίες θα μπορούσαν να

προέρχονται από οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, από την Καμπότζη, τη Σομαλία, τη Ρουάντα ή τη Γουατεμάλα.

Εμείς οι Ευρωπαίοι διεξάγουμε πόλεμο μέσα στην Ευρώπη, αλλά το θέατρο των επιχειρήσεων μάς φαίνεται απόμακρο. Τις συνέπειες υφίστανται άλλοι. Ξένοι θρηνούν τους νεκρούς. Δε διεξάγεται στους δρόμους ένας πόλεμος ευρωπαίων αντιπροσώπων με διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες, με δυναμικά ειρηνιστικά κινήματα, όπως στον πόλεμο του Βιετνάμ ή ακόμη και εκείνον του Κόλπου. Αντιθέτως, διεξάγεται στις αίθουσες – των κομματικών συνεδριάσεων. Τα ευρωπαϊκά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, στα συνέδριά τους, είναι από εκείνα που έχουν αναπτύξει αντιπαραθέσεις για αποφάσεις, έχουν συζητήσει προτάσεις και έχουν δημοσιεύσει θέσεις κατά τη διάρκεια των προεργασιών. Αλλά λίγα πράγματα εξελίχθηκαν πέρα από τη δεδομένη βαρύτητα – εκτός από την εκ νέου επαναλαμβανόμενη επίκληση για μια εξουσιοδότηση του ΟΗΕ στην επέμβαση του ΝΑΤΟ.

Μια από τις λίγες δραματικές συζητήσεις διεξάχθηκε στο συνέδριο του γερμανικού συγκυβερνώντος κόμματος *Σύνδεσμος 90/Οι Πράσινοι* στις 13 Μαΐου 1999 στην πανεπιστημιούπολη της ανατολικής Βεσφαλίας, Μπίλεφελντ.¹ Υποστήριξη της κυβέρνησης υπό την ηγεσία του σοσιαλδημοκράτη Σρέντερ και του Πράσινου Υπουργού Εξωτερικών Φίσερ μέσω μίας μετριοπαθούς απόφασης, η οποία απαιτεί *moratorium* στη βάση της απόφασης των G8 και επιστροφή στη διαχείριση των κρίσεων από τον ΟΗΕ – αυτή ήταν η μία θέση – ή μία άνευ όρων παύση των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ προς τροχιοδρόμηση μιας λύσης μέσω διαπραγματεύσεων – αυτό υποστήριζε η εξοργισμένη αντιπολίτευση. Οι υποστηρικτές της γραμμής του συνασπισμού και της κυβέρνησης επέτυχαν με σαφή νίκη, αλλά έπρεπε να υποστούν απώλειες, δηλαδή να υπολογίζουν με παραιτήσεις από το κόμμα και απώλειες ψήφων. Στη Γερμανία, οι Πράσινοι διεξάγουν δημοσίως τη συζήτηση. Τέτοια συζήτηση διε-

1. «Frieden und Menschenrechte vereinbaren! Für einen Frieden im Kosovo, der seinen Namen zu Recht trägt!», Απόφαση του 2ου έκτακτου συνεδρίου Ομοσπονδιακών αντιπροσώπων, Μπίλεφελντ, 13 Μαΐου 1999. Βλ. επίσης, «Die grundsätzliche Orientierung am Pazifismus werden wir nicht aufgeben», Θέση του συνεδρίου Ομοσπονδιακών αντιπροσώπων του Συνδέσμου 90/Οι Πράσινοι, Μπίλεφελντ, 13 Μαΐου 1999, στο *Blätter für deutsche und internationale Politik* 6/1999, σ. 750-758. Επίσης Busse, Tanja, «Zwischen Pazifismus und Parteipolitik. Die jungen Grünen in Bielefeld», στο *Die Neue Gesellschaft/Frankfurter Heft*, τ. 46, 1999, σ. 489-491.

ξάγεται εσωτερικά στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα. Στη συζήτηση για το Κοσσυφοπέδιο οι Πράσινοι είναι οι αντιπρόσωποι των Σοσιαλδημοκρατών.

Περαισσότερο από τα κόμματα στην Ευρώπη και από τα κοινωνικά κινήματα των δρόμων συζητούν οι διανοούμενοι στις επιφυλλίδες, στα talk-shows, σε ημερίδες, συμπόσια και σεμινάρια. Κυριαρχεί η παράδοξη κατάσταση ότι οι συγγραφείς και ποιητές επικαλούνται στις συζητήσεις συχνότερα δόγματα του Διεθνούς Δικαίου, αποφάσεις του ΟΗΕ, άρθρα του Συντάγματος και τον Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απ' ό,τι οι κυβερνήσεις και οι νομικοί τους σύμβουλοι, οι οποίοι μιλούν περισσότερο για ηθική, για ανθρώπινα δικαιώματα και ανθρωπιστική επέμβαση.

Μαίνεται λοιπόν πραγματικά πόλεμος; Ή πρόκειται για μια «ανθρωπιστική επέμβαση» με μέσα στρατιωτικής βίας; Όλες οι κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης της γερμανικής και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών, απέφυγαν στην αρχή τη λέξη πόλεμος, διότι δεν ήθελαν, εν πρώτοις, να κατηγορηθούν από τον πληθυσμό τους ως υπαίτιοι πολέμου. Πέραν τούτου, υπήρχαν και νομικοί λόγοι που συνηγορούσαν για κάτι τέτοιο. Σύμφωνα με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, αποκλείεται κάθε επέμβαση χωρίς συμφωνία του αντίστοιχου κράτους, ή τουλάχιστον χωρίς εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Σύμφωνα με το γερμανικό Σύνταγμα, η προετοιμασία για επιθετικό πόλεμο αντίκειται στο Σύνταγμα (άρθρο 26).

Εν τούτοις, κατόπιν πίεσης από δυτικά κράτη, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών είχε αποφασίσει στις 23 Σεπτεμβρίου 1998 ότι η κατάσταση που είχε προκληθεί στο Κοσσυφοπέδιο από τη Σερβία αποτελεί «απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή» και δημιούργησε έτσι την προϋπόθεση για λήψη στρατιωτικών μέτρων.² Η Ρωσία συμφώνησε, ενώ η Κίνα απείχε. Όταν ο Milosevic αρνήθηκε να υπογράψει τη συμφωνία του Ραμπτουγιέ, η οποία είχε υπογραφεί από τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου στις 18 Μαρτίου 1999, το ΝΑΤΟ άρχισε στις 24 Μαρτίου την εναέρια επέμβαση –με δική του ευθύνη, καθώς δεν ήταν δυνατή η ομοφωνία του Συμβουλίου Ασφαλείας– υποστηρίζοντας ότι η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κοσσυφοπέδιο από τον Milosevic δεν μπορούσε να περιοριστεί αλλιώς.

2. Απόφαση του ΟΗΕ υπ' αρ. 1199 (1998) της 23ης Σεπτεμβρίου 1998.

Οι πόλεμοι δεν κηρύσσονται σήμερα όπως παλαιότερα, όπου κυριαρχούσαν σαφείς συνθήκες. Αλλά δεν είναι μόνον η πολιτική που αποφεύγει έναν σαφή ορισμό του πολέμου. Επίσης η πολιτική επιστήμη δυσκολεύεται να εξηγήσει και να ορίσει τον πόλεμο. Αυτό ισχύει άλλωστε πανομοιότυπα και για την ειρήνη, η οποία παρέμεινε ένα ακαθόριστο φαινόμενο, ώστε μερικοί κατέφυγαν στη λύση να την ορίσουν ως απουσία του πολέμου. Έτσι, όμως, δεν έχει γίνει τίποτε, όσο παραμένει απροσδιόριστη η έννοια του πολέμου.

Η επέμβαση αποτελεί πόλεμο; Ναι, πρόκειται σίγουρα για πόλεμο όταν πέφτουν βόμβες και δε βομβαρδίζονται μόνον τεθωρακισμένα και στρατόπεδα αλλά και εργοστάσια, γέφυρες, τηλεοπτικοί σταθμοί, ενεργειακές και υδρευτικές εγκαταστάσεις και, από λάθος, πλήττονται ομάδες προσφύγων, νοσοκομεία, συνοικισμοί και ξένες πρεσβείες.

Ο πόλεμος, σύμφωνα με τον ορισμό του διάσημου Γερμανού στρατιωτικού θεωρητικού von Clausewitz, είναι «η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα» (κατ' ουσίαν: η συνέχιση της πολιτικής συνδιαλλαγής συμπεριλαμβάνοντας άλλα μέσα).³ Ενώ πολλοί νόμιζαν ότι αυτός ο ορισμός του πολέμου ως μέσου της πολιτικής, ακόμη και των δημοκρατιών, έχει προ πολλού προσφέρει ό,τι ήταν να προσφέρει, χαιρεί σήμερα μιας δυσόιανης ανάστασης.

Αλλά θα πρέπει να είναι κανείς συνεπής: Ο πόλεμος δεν άρχισε στις 24 Μαρτίου 1999 με τις πρώτες βόμβες του ΝΑΤΟ. Ο Milosevic διεξήγαγε ήδη έναν πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο με διώξεις, εθνοκαθάρσεις, μαζικές δολοφονίες και βιασμούς. Είναι προ πολλού ένας μαέστρος στη συνέχεια της πολιτικής με συμπερίληψη άλλων μέσων. Ως εκ τούτου, υπάρχουν τουλάχιστον τρεις αντιμαχόμενοι: οι στρατιωτικές και αστυνομικές μονάδες της Σερβίας, ο καταπιεζόμενος από αυτές πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου, συμπεριλαμβανομένων και των μονάδων του UCK που μάχονται για ανεξαρτησία και αυτονομία και, τρίτον, οι στρατιωτικές μονάδες εναέριας επέμβασης του ΝΑΤΟ. Ακόμη και αν η Σερβία ή το ΝΑΤΟ θα ήθελαν από την πλευρά τους να αναστείλουν τις συγκρούσεις, δε θα επικρατούσε αμέσως ειρήνη, αλλά θα συνεχιζόταν η σύγκρουση μεταξύ των δύο υπολειπόμενων δυνάμεων.

3. Βλ. Carl von Clausewitz, *Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegsführung*, τόμοι 1-3, Vom Kriege, 1832-1837· επίσης Herfried Münkler, «Den Krieg wieder denken. Clausewitz, Kosovo und die Kriege des 21. Jahrhunderts», στο *Blätter für deutsche und internationale Politik*, τ. 6, 1999, σ. 678-688.

II.

Μαίνεται πόλεμος στην Ευρώπη και η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία μετέχει ή είναι στην κυβέρνηση σχεδόν όλων των κρατών της δυτικής, νότιας και κεντρικής Ευρώπης –επίσης και στα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ που μετέχουν ενεργά στον εναέριο πόλεμο ενάντια στη Σερβία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα μεγαλύτερα και ισχυρότερα κράτη – Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, αλλά επίσης Ιταλία και Αυστρία, Σκανδιναβικές χώρες και Ολλανδία. Η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία στον πόλεμο; Η σοσιαλδημοκρατία, με την υπερεκατονταετή της παράδοση ειρηνισμού και πολιτικής για την ειρήνη;

Σαφώς, το κυρίως ρεύμα της σοσιαλδημοκρατίας, ή των ευρωπαϊκών σοσιαλιστών, δεν ήταν μονόπλευρα ειρηνιστικό, ακόμη και όταν ισχυρές τάσεις στα σοσιαλιστικά κόμματα προωθούσαν φιλειρηνική πολιτική και αυτή με τη σειρά της επηρέαζε τους σοσιαλιστές. Αλλά πάντα ίσχυε η ρήση του Βίλι Μπραντ: «Η ειρήνη δεν είναι το παν, αλλά χωρίς ειρήνη δεν υπάρχει τίποτε».

Ταυτόχρονα θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η φιλειρηνική πολιτική ανησυχούσε πάντα την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία, την έφθειρε, και ενίοτε τη δίχασε. Αυτό ισχύει ήδη για το 1914, όταν ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, με αφορμή την απόπειρα δολοφονίας του διαδόχου της Αυστροουγγαρίας στη Σερβία. Αν και η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία είχε εκφράσει διεθνιστικές αποφάσεις ειρήνης ακόμη στις απαρχές του 1914, οι δρόμοι των σοσιαλδημοκρατών χώρισαν κατά την εντεινόμενη κρίση. Η γερμανική σοσιαλδημοκρατία συναίνεσε ομόφωνα στις 4.8.1914 στις πολεμικές πιστώσεις της αυτοκρατορικής κυβέρνησης, και έθεσε έτσι το σπόρο για τον μεταγενέστερο διχασμό μεταξύ Ανεξάρτητου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (USPD) και Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας (KPD). Η «εσωτερική ειρήνη» της αυτοκρατορίας –«δεν γνωρίζω πλέον κόμματα, γνωρίζω μόνον Γερμανούς», έλεγε ο αυτοκράτορας Γουλιέλμος Β΄ το καλοκαίρι του 1914–, δε διήρκεσε αλλά διαίρεσε τους Σοσιαλδημοκράτες, και εξέθρεψε έτσι έναν μύκητα διχασμού που συνέβαλε στην αστάθεια και, τέλος, στην αποτυχία του πρώτου γερμανικού δημοκρατικού πολιτεύματος, της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Αυτό το τραύμα είναι βαθιά ριζωμένο στη συλλογική μνήμη του κόμματος.

Εξήντα χρόνια αργότερα, η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία κατέ-

ληξε εκ νέου σε βαθιά κρίση γύρω από ζητήματα πολέμου και ειρήνης, εξοπλισμού και αφοπλισμού. Επρόκειτο για τη διπλή απόφαση του ΝΑΤΟ στο τέλος της δεκαετίας του 1960, η οποία προέβλεπε την εγκατάσταση πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Κεντρική Ευρώπη εάν η Σοβιετική Ένωση δεν απέσυρε τους δικούς της πυραύλους SS-20. Το ηγετικό ευρωπαϊκό σοσιαλδημοκρατικό κυβερνητικό κόμμα, δηλαδή το γερμανικό υπό τον Χέλμουτ Σμιτ, έχασε την εξουσία το 1982, μεταξύ άλλων, και λόγω της εσωτερικής διαίρεσης σε αυτή τη διένεξη μεταξύ του ειρηνιστικού κινήματος –το οποίο συμπεριλάμβανε τη σοσιαλδημοκρατία σε όλη την Ευρώπη και ιδιαίτερα στη Σκανδιναβία– και της αλληλεγγύης του καγκελάριου και των συνεργατών του προς το ΝΑΤΟ.

Ο Χ. Σμιτ υποχώρησε μπροστά στον συντηρητικό Χέλμουτ Κολ και στον χριστιανοφιλελεύθερο συνασπισμό του για 16 μακρά έτη –μια περίοδος η οποία έδωσε αφορμή στον Ralf Dahrendorf να μιλήσει για το τέλος του σοσιαλδημοκρατικού αιώνα.⁴ Η πολυχρησιμοποιημένη ρήση του αποδείχθηκε αποτυχημένη. Δεν είχε προβλέψει ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η σοσιαλδημοκρατία θα αναλάμβανε την εξουσία σε ολόκληρη σχεδόν την Ευρώπη. Το New Labour αποκτά την εξουσία στη Μεγάλη Βρετανία· οι Σοσιαλιστές του Ζοσπέν αποκτούν την πλειοψηφία στο γαλλικό κοινοβούλιο· ο Wim Kok κατέστησε στην Ολλανδία το συνεργατικό του πρότυπο ιδεότυπο της κοινωνικά προσανατολισμένης ανάπτυξιακής διαδικασίας· η Ιταλία τόλμησε μια νέα αρχή, και ακόμη το ελληνικό ΠΑΣΟΚ, υπό τον πραγματιστή και ρεαλιστή πρωθυπουργό Σημίτη έκανε μεγάλα βήματα προς την κατεύθυνση των κριτηρίων του Μάαστριχτ. Τέλος, στη Γερμανία, το φθινόπωρο του 1998, ο Γκέρχαρντ Σρέντερ επέτυχε με το νέο Κέντρο του μια λαμπρή εκλογική νίκη.

Αλλά ποια είναι η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία; Υπάρχει άραγε; Είναι η Σοσιαλιστική Διεθνής, η SI, η ένωση όλων των σοσιαλδημοκρατικών/σοσιαλιστικών κομμάτων του κόσμου – σίγουρα όχι, διότι η SI δεν είναι ευρωπαϊκή, αν και σε μεγάλο βαθμό έχει ευρωπαϊκή ηγεσία και έμπνευση.

Είναι άραγε το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Ευρώπης (SPE), ονομαζόμενο και PSE, Parti Socialiste Européene; Είναι το συλλογι-

4. Βλ. Ralf Dahrendorf, «Die neue Parteienlandschaft. Die Christdemokratie wankt, das sozialdemokratische Jahrhundert endet – und mit ihm die alte Demokratie?», στην εφημ. *Die Zeit*, τχ. 27/1998.

κό όργανο για την κοινή κοινοβουλευτική ομάδα των σοσιαλδημοκρατικών και σοσιαλιστικών/εργατικών κομμάτων της Ευρώπης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Σίγουρα, όμως, δεν εκπροσωπεί ούτε αυτό την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία. Διότι αυτό το κόμμα είναι ένα σχετικά αποδυναμωμένο συλλογικό όργανο χωρίς πραγματικά θεμέλια στη βάση της Ευρώπης.⁵ Αυτό βέβαια μπορεί να αρκεί για να καλύψει τις απαιτήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αλλά το SPE δεν είναι ένας πολιτικά ισχυρός φορέας στην Ευρώπη. Διότι η Ευρώπη δεν πραγματώνεται στο Κοινοβούλιο και από τα κόμματα. Δύναμη στην Ευρώπη έχουν μόνο η Επιτροπή –διαβόητα υπερκομματική– και το Συμβούλιο των Υπουργών – επίσημα κυβερνητικό. Οι [εθνικές] κυβερνήσεις κυβερνούν την Ευρώπη και, εκτός αυτών, επίσης οι γραφειοκρατίες. Το Κοινοβούλιο –παρά τις Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ– παραμένει ακόμη το πολιτικό διακοσμητικό στοιχείο.

Ποια είναι λοιπόν η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία; Στο επίπεδο δράσης κυριαρχούν οι σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις – και αυτές είναι πολυδιάστατες. Λαμπυρίζουν σαν διάστικτος διάκοσμος με τις πολιτικές τους παραδόσεις, τις εθνικές συμβάσεις, τις κομματικές συμμαχίες και τις επικίνδυνες συμβιώσεις. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα παύουν σε μεγάλο βαθμό να λειτουργούν μέσω της κυβερνητικής συμμετοχής. Η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία είναι τόσο δυνατή, ακριβώς επειδή είναι τόσο αδύνατη. Και αντιστρόφως. Εάν παρίστανε με αυταρχικό τρόπο μια πολιτική εκ των άνω για όλους όσοι είναι από κάτω, δε θα κέρδιζε περισσότερες πλειοψηφίες στη Μεγάλη Βρετανία ή στη Γαλλία, στη Γερμανία ή στη Δανία, στην Ελλάδα ή στην Πορτογαλία.

III.

Μαίνεται πόλεμος στην Ευρώπη. Και κυριαρχεί σύγχυση στην ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία. Ποιος είναι υπέρ, ποιος είναι κατά, ποιος συζητά ακόμη;

Είναι όλα περίπλοκα. Απλό είναι μόνον ένα πράγμα: οι δύο ακραίες θέσεις. Είναι ο Τόνυ Μπλερ με το Εργατικό του Κόμμα,

5. Βλ. Michael Hofmann, «Schubkraft für Europas Linke», Συνέδριο του SPE στο Μιλάνο, στο *Die Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, τ. 46, 1999, σ. 110-111.

από τη μία πλευρά, και το ΠΑΣΟΚ με τον πρωθυπουργό Σημίτη, από την άλλη (η αντιστροφή των ονομασιών κυβέρνησης και κόμματος δεν είναι τυχαία). Ως εκ τούτου, υπάρχουν τρεις θέσεις: οι σκληροπυρηνικοί υπέρ, οι σκληροπυρηνικοί, κατά και οι αρκετοί ενδιάμεσοι. Θα αναλύσω διεξοδικότερα αυτές τις τρεις θέσεις παρακάτω.

Η ηγεσία του βρετανικού Εργατικού Κόμματος εκπροσωπεί σαφέστατα την πρώτη θέση. Ο Τόνυ Μπλερ στέκει σαφώς στο πλευρό των ΗΠΑ και του Μπιλ Κλίντον – στο δε ζήτημα της χερσαίας επέμβασης φαίνεται ότι οι Βρετανοί ξεπερνούν και αυτή την ίδια την ηγετική δύναμη. Συνηγορούν χωρίς αμφιβολίες για την προοπτική του χερσαίου πολέμου, καθώς με τον εναέριο πόλεμο δεν είναι δυνατή η νίκη ή η βοήθεια των Κοσοβάρων – ένας σημαντικός πολεμικός στόχος. Ο Μπλερ δηλώνει σαφέστατα σε μια συνέντευξη στην *Zeit*: «Δεν μπορεί να υπάρξει συμβιβασμός ως προς τις απαιτήσεις του ΝΑΤΟ. Οι όροι μας πρέπει να εκπληρωθούν, έως ότου ηττηθεί η πολιτική του Μιλόσεβιτς [...] Όλος ο κόσμος, και ιδιαίτερα ο σερβικός λαός, πρέπει να δει ότι ο Μιλόσεβιτς και η πολιτική του έχουν ηττηθεί. Αυτό είναι απαραίτητο. [...] Γι' αυτό είναι τόσο απόλυτα σημαντικό να ηττηθεί πλήρως η πολιτική του Μιλόσεβιτς στο Κοσσυφοπέδιο».⁶

Να ηττηθεί πλήρως; Τι είναι αυτό; Παράδοση άνευ όρων; Πλήρης εξολόθρευση; Ή «μόνον» νικητήρια ειρήνη; Ο Μπλερ θέλει τη νικητήρια ειρήνη. Είναι ακόμη δυνατή μια κάποια λύση διαπραγμάτευσης; Πλήρης νίκη ή απόλυτη ήττα. Είναι αυτό σοσιαλδημοκρατική πολιτική ειρήνης στο κατώφλι του 21ου αιώνα; Στα ανήσυχα Βαλκάνια, τα οποία ποτέ δεν επέτρεψαν μια λύση μαύρου-άσπρου; Και τι θα έρθει μετά τη νικητήρια ειρήνη; Πώς θα συμβιώσουν οι Σέρβοι, οι Αλβανοί και όλοι οι υπόλοιποι στις ερχόμενες δεκαετίες; Ερωτήσεις επί ερωτήσεων.

Αλλά ο Μπλερ και η Μεγάλη Βρετανία δε στέκουν μόνοι. Επίσης ο Πράσινος πολιτικός Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ, ο οποίος είναι υποψήφιος στη Γαλλία για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, είναι υπέρ της χερσαίας επέμβασης στο Κοσσυφοπέδιο, ή ακόμη ο Γάλλος διανοούμενος André Glucksmann που απαιτεί: «Ο στόχος είναι σαφής, απελευθέρωση του Κοσσυφοπεδίου. Ως προς τη χρήση των μέσων δεν πρέπει να υπάρχει κανένας διαταγμός: Εάν δεν επαρ-

6. Eine Vision für den Balkan», εφημ. *Die Zeit*, τχ. 20, 12 Μαΐου 1999.

κούν ισχυρότερες αεροπορικές επιδρομές για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, τότε θα είναι αναγκαία η επέμβαση χερσαίων τμημάτων και αυτή θα απαιτηθεί από μια πλειονότητα των πολιτών».

Αυτό είναι αμφίβολο. Εδώ καλείται ο πολιτειολόγος: Η υποστήριξη της χερσαίας επέμβασης μειώνεται σε όλη την Ευρώπη, η χρήση χερσαίων τμημάτων είναι ιδιαίτερα απεχθής στον ευρωπαϊκό πληθυσμό.

Η δεύτερη θέση, των σκληροπυρηνικών κατά, οι οποίοι απαιτούν άμεση και άνευ όρων παύση των αεροπορικών επιδρομών του NATO, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Αριστερά των Ευρωπαίων σοσιαλιστών. Έτσι, εκπρόσωποι της Αριστεράς του SPD και των Γάλλων Σοσιαλιστών, Gauche Socialiste, διατύπωσαν προσφάτως μία κοινή δήλωση, στην οποία επισημαίνεται: «Απαιτούμε από το NATO να σταματήσει αμέσως τους βομβαρδισμούς, και έτσι να δημιουργήσει δυνατότητες για τις ειρηνικές διαπραγματεύσεις. Η συνέχιση των επιδρομών δε συγκροτεί καμία προοπτική για μια ειρηνική εξέλιξη στο Κοσσυφοπέδιο. Αποτελεί αντιθέτως μεγάλη επιβάρυνση, διότι εμποδίζει την ανάπτυξη μιας κοινής θέσης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και της συναίνεσης των γιουγκοσλαβικών αντιμαχόμενων παρατάξεων όσον αφορά μια ειρηνική συμφωνία. [...] Για τις αεροπορικές επιδρομές του NATO δεν υπάρχει καμία επαρκής εξουσιοδότηση βασισμένη στο Διεθνές Δίκαιο [...] Κάθε περαιτέρω ημέρα πολέμου θρέφει το μίσος και ενισχύει τις εθνικιστικές και φιλοπόλεμες δυνάμεις και στις δύο πλευρές».⁷

Η μεγαλύτερη, σαφώς, αποδοκιμασία σε ολόκληρη την Ευρώπη ως προς την επέμβαση του NATO στη σύγκρουση του Κοσσυφοπεδίου εκφράζεται αναμφισβήτητα στην Ελλάδα. Σύμφωνα με ομόφωνες απόψεις, το 95% του πληθυσμού αποδοκιμάζει την επέμβαση. Τι αρνείται; Το NATO; Τις ΗΠΑ; Τον ΟΚ; Ή τι άλλο; Αυτό μένει ασαφές, όπως πάντα με τέτοιους αριθμούς. Είναι ένα κουβάρι κινήτρων. Ένας κόμβος υπάρχει σταθερά στο επίκεντρο: η αποστροφή του ελληνικού πληθυσμού απέναντι σε ΗΠΑ και NATO, την οποία εξέθρεψε έντονα ο Παπανδρέου κατά την πολυετή του πρωθυπουργική θητεία. Ένας δεύτερος κόμβος είναι μια κάποια αλληλεγγύη με τη Σερβία απέναντι στους μουσουλμάνους Αλβανούς. Και ένας τρίτος κόμβος αντηχεί: Πρώτα η Ελλάδα! Έτσι άλλωστε

7. *Frankfurter Rundschau*, 27 Μαΐου 1999.

το εξέφρασε και ο τόσο πραγματιστής «ρεαλιστής» Κώστας Σημίτης: «Το κριτήριό μας είναι μια δυνατή Ελλάδα, μια Ελλάδα της ειρήνης. Θα ήθελα να κατανοήσετε ότι η κυβέρνηση και εγώ θέτουμε πάνω απ' όλα τα συμφέροντα της χώρας. Η Ελλάδα βρίσκεται σε πρώτη θέση».⁸

Τίποτε διαφορετικό δε λέει συνέχεια ο Μπιλ Κλίντον και μαζί του όλοι οι υπόλοιποι πρόεδροι των ΗΠΑ: «America first». Έτσι φωνάζει και ο Μπλερ «Britain first». Σίγουρα, αυτό είναι κατανοητό. Αλλά δεν εξυπηρετεί τη βορειοατλαντική και ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Τα εθνικά συμφέροντα τοποθετούνται κατά κανόνα πριν την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Έτσι έχουμε διατυπώσει τις δύο ακραίες θέσεις της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Ας έλθουμε τώρα στην τρίτη, στους μετριοπαθείς [middle-of-the-road].

IV.

Ως αντιπροσωπευτική για τη μετριοπαθή θέση στην Ευρώπη επιλέγω τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Αυτό δεν οφείλεται απλώς στο ότι τη γνωρίζω καλύτερα. Οφείλεται επιπλέον στη θέση της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας στο κέντρο της Ευρώπης, στο επίκεντρο των συγκρούσεων και στην παράδοση ενός ηγετικού κόμματος της σοσιαλδημοκρατίας στην Ευρώπη από τον Μπέμπελ μέχρι τον Μπραντ.

Από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το SPD ήταν το αρχέτυπο των δημοκρατικών σοσιαλιστικών κομμάτων, π.χ. για τον πρώτο εμπειρικό και θεωρητικό ερευνητή των ευρωπαϊκών κομμάτων, Robert Michels.⁹ Με αυτό το αρχέτυπο διατύπωσε τον περίφημο «σιδερένιο νόμο της ολιγαρχίας» με τον οποίο διέπραξε ένα παταγώδες λάθος. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το διαρκώς ενδυναμωμένο SPD υπό τους καγκελάριους Βίλι Μπραντ και Χέλμουτ Σμιτ ήταν μια ηγετική δύναμη στη Σοσιαλιστική Διεθνή και σε όλη την Ευρώπη.

Η ανακοίνωση του SPD την 1η Μαΐου 1999 υπό το φως της εξελισσόμενης κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο αρχίζει ως εξής:

8. *Athener Zeitung*, 30 Απριλίου 1999.

9. Βλ. Robert Michels, *Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie*, Untersuchungen über die oligarchischen Tendenzen des Gruppenlebens, Λειψία 1911.

«Η Πρωτομαγιά του 1999 είναι συννεφιασμένη από τις σκέψεις μας για τους ανθρώπους στο Κοσσυφοπέδιο και στις γειτονικές περιοχές. Η δίωξη ανδρών, γυναικών και παιδιών από την πατρίδα τους, η δολοφονία και ο βιασμός, η καταστροφή περιουσιών πρέπει να λάβουν ένα τέλος. Οι σερβικές στρατιωτικές και παραστρατιωτικές μονάδες πρέπει να αποχωρήσουν από το Κοσσυφοπέδιο, οι πρόσφυγες να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, υπό την προστασία ενός διεθνούς ειρηνευτικού σώματος, και να ζήσουν εκεί με ασφάλεια. Υποστηρίζουμε κάθε πρωτοβουλία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον ΟΑΣΕ και τον ΟΗΕ, για τη δημιουργία ενός ειρηνικού και δημοκρατικού Κοσσυφοπεδίου, στο οποίο όλοι οι άνθρωποι θα μπορούν να ζουν με ειρήνη και ασφάλεια. Υποστηρίζουμε όλες τις πρωτοβουλίες του γερμανικού πληθυσμού για περιορισμό της αθλιότητας των προσφύγων και των πολεμικών θυμάτων, και για διευκόλυνση μιας αξιοπρεπούς και ασφαλούς διάμονής για εκείνους που έρχονται στη Γερμανία. Ήδη από τώρα, όμως, πρέπει να δημιουργηθούν αξιόπιστες προοπτικές για τη συνολική περιοχή. Οι άνθρωποι στα Βαλκάνια χρειάζονται οικονομική βοήθεια για ανασυγκρότηση και πολιτική σταθερότητα. Η σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο δείχνει πόσο απαραίτητο είναι να μιλά η Ευρώπη με μια φωνή. Εμείς οι σοσιαλδημοκράτες είμαστε υπέρ μιας ενιαίας, δραστήριας Ευρώπης...».¹⁰

Αυτό ακούγεται λογικό. Αλλά οπωσδήποτε χρήζει ερμηνείας.

- Δεν υπάρχει λέξη για τις αεροπορικές επιδρομές του NATO, το ίδιο το NATO δεν αναφέρεται ούτε με μια λέξη
- Δεν υπάρχει λέξη για τους Γερμανούς στρατιώτες στην περιοχή και για το ρόλο τους
- Δεν υπάρχει λέξη για την εσωκομματική διένεξη στο θέμα της αυτο-εξουσιοδότησης του NATO. Αντ' αυτού, σαφή κελεύσματα προς την Ε.Ε., τον ΟΑΣΕ και τον ΟΗΕ να αναλάβουν πρωτοβουλία
- Απαιτείται οικονομική βοήθεια ανασυγκρότησης για τα Βαλκάνια, την ίδια στιγμή που σκόπιμα καταστρέφονται από τη βορειοατλαντική συμμαχία γέφυρες και ενεργειακές εγκαταστάσεις
- Απαιτείται μία φωνή της Ευρώπης, ενώ ο καθένας γνωρίζει ότι

10. «Verahtwortung für unser Land – Verantwortung für Europa», Ανακοίνωση του SPD, 1 Μαΐου 1999.

οι ΗΠΑ είναι η αποφασιστική φωνή στη στρατηγική του ΝΑΤΟ στη σύγκρουση του Κοσσυφοπεδίου· οι εθνικοί εγωισμοί δεν επιτρέπουν μια ισχυρή θέση της Ε.Ε.

Πλήθος αντιφάσεων, υπαινιγμών, πόθων. Ποιος θα ήθελε να τα προσάψει στο κόμμα; Δε χαρακτηρίζουν άραγε τη σημερινή συνολική κατάσταση της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας; Διότι η αξιοπρέπεια της διακυβέρνησης στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη είναι ταυτόχρονα και το βάρος τους. Είναι εύκολο να διατυπώνει κανείς έμπλεες λάθους αποφάσεις όταν είναι στην αντιπολίτευση. Είναι ασύγκριτα δυσκολότερο να διατυπώνει κανείς θέσεις από την πλευρά της κυβέρνησης. Η δε συμφωνία με τα αδελφικά κόμματα στην Ευρώπη είναι σχεδόν αδύνατη, εν πάση περιπτώσει δεν μπορεί να επιτευχθεί από κάποιο κεντρικό θεσμό, αλλά είναι δευτερεύουσα καθώς εν πρώτοις απαιτείται η συμβατικότητα με την ημέτερη κυβέρνηση (συνασπισμού). Ο Rudolf Scharping εκπροσωπεί την αντίφαση της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Είναι ο Γερμανός Υπουργός Άμυνας. Ως εκ τούτου εκτελεί αποφάσεις του ΝΑΤΟ. Ήταν όμως Πρόεδρος του SPD μέχρι το 1995, οπότε τον αντικατέστησε ο Όσκαρ Λαφονταίν, ο οποίος με τη σειρά του παραιτήθηκε ξαφνικά το 1999. Στο κομματικό συνέδριο του SPD στις 12 Απριλίου 1999 στη Βόννη, το οποίο εξέλεξε τον Γκέρχαρντ Σρέντερ ως Πρόεδρο του κόμματος, ο Scharping, ως προκαθήμενος της ισχυρής εισηγητικής επιτροπής του κόμματος, κατά την ομιλία του είπε τα εξής:¹¹

«Γνωρίζω ότι η συζήτηση για το Διεθνές Δίκαιο πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη και ότι μπορεί κανείς να έχει διαφορετική γνώμη για το πόσο μπορεί να επιβαρυνθεί η νομική βάση της δραστηριότητας των κρατών-μελών του ΝΑΤΟ. Θα πρέπει κανείς να το συζητήσει με την απαιτούμενη σοβαρότητα. Για να μην διεξαχθεί όμως μια συζήτηση που οδηγεί σε αδιέξοδο, το θέμα θα πρέπει να συνδυάζεται με ευρύτερα ζητήματα. Θα ήθελα να τα παραθέσω εδώ, τουλάχιστον τέσσερα από αυτά.

Επιτρέπει η κυριαρχία ενός κράτους να διαπράττονται σε αυτό μαζικές δολοφονίες; Επιτρέπει δηλαδή η κυριαρχία ενός κράτους το ότι σε αυτό το κράτος διαπράττονται εγκλήματα κατά

11. Ομιλία του Rudolf Scharping στο έκτακτο συνέδριο του SPD, 12 Απριλίου 1999.

της ανθρωπότητας; Αυτή την ερώτηση την απάντησε ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών στις 9 Απριλίου 1999 στη Γενεύη. Είπε: “Τα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο Ασφαλείας δε θα γίνουν το τελευταίο καταφύγιο εκείνων οι οποίοι, υπό τον μανδύα της κυριαρχίας του κράτους τους, διαπράττουν μαζικές δολοφονίες, εθνοκάθαρση ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας”. Έχει δίκιο. Από εδώ θα πρέπει να αναπτυχθεί η περαιτέρω εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου.

Το δεύτερο ζήτημα είναι: Περιλαμβάνει η κυριαρχία ενός κράτους το δικαίωμα προς δίωξη ενός ολόκληρου πληθυσμού, και μάλιστα με τέτοιο τρόπο ώστε η κυριαρχία του γειτονικού κράτους να περιφρονείται; Αυτό ακριβώς συμβαίνει τώρα με τη Μακεδονία και την Αλβανία, οι οποίες για ανθρωπιστικούς λόγους και με μεγάλες επιβαρύνσεις υποδέχονται πρόσφυγες και κληνημένους. Δεν είναι όμως η κυρίαρχη απόφασή τους να υφίστανται όλες τις συνέπειες που προκύπτουν από τις αδιάσπαστες και κτηνώδεις καταστάσεις στο Κοσσυφοπέδιο μέσω του γιουγκοσλαβικού στρατού.

Το τρίτο ζήτημα έχει ως εξής: Μπορεί να υποστηριχθεί πλέον μακροπρόθεσμα ότι στα Ηνωμένα Έθνη και στο Συμβούλιο Ασφαλείας ασκείται δικαίωμα αρνησικυρίας, θεμελιωμένο στο προνόμιο των παλαιών πυρηνικών δυνάμεων, το οποίο αχρηστεύει κάθε πλειοψηφικό αξίωμα; Όταν στα τέλη Μαρτίου το Συμβούλιο Ασφαλείας συζητούσε για το Κοσσυφοπέδιο ήταν δεκαπέντε μέλη παρόντα, όπως προβλέπεται. Δώδεκα από αυτά εκφράστηκαν υπέρ μιας επέμβασης στη Γιουγκοσλαβία και τρία κατά, Ρωσία, Κίνα και Ναμίμπια. Το ερώτημα που βρίσκεται πίσω από αυτό είναι: Μπορούμε να βρούμε έναν τρόπο ο οποίος να επιτρέπει αυτό που είναι ιδιότητα κάθε κράτους δικαίου και κάθε οργάνωσης δικαίου, ότι δηλαδή το προνόμιο της δύναμης δε θεμελιώνει δικαίωμα αρνησικυρίας, ότι η χρήση της δικαιοσύνης και πλειοψηφικής ερμηνείας του το αποκλείει πλήρως;

Προσθέτω και ένα τέταρτο: Όποιος καταπιάνεται σοβαρά με τις εξελίξεις στα Βαλκάνια από το 1989, τους πολέμους και τον αριθμό των δολοφονημένων και διωγμένων, θα καταλήξει μόνον σε ένα συμπέρασμα όσον αφορά τη μελλοντική μας δράση – συμπεριλαμβάνοντας και τα λάθη που έκανε η κοινότητα των δυτικών κρατών τα τελευταία δέκα χρόνια: η ικανότητά μας να αντιλαμβανόμαστε τις κρίσεις όχι αρχικά ως στρατιωτικές συγ-

κρούσεις, αλλά να αναγνωρίζουμε και να καταπολεμούμε έγκαιρα τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και μερικές φορές οικολογικές τους αιτίες, η ικανότητά μας να μπορούμε, με αυτή την έννοια, να δρούμε προληπτικά θα πρέπει να ενισχυθεί σημαντικά. Αυτό ισχύει για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ισχύει επίσης και για το ΝΑΤΟ. Ισχύει για όλους στην κοινότητα των δυτικών κρατών».

Αυτή είναι η κυβερνητική θέση της σοσιαλδημοκρατίας, η οποία ταυτόχρονα υιοθετείται από μεγάλα μέρη του κόμματος. Ακόμη και διανοούμενοι, όπως ο Γκύντερ Γκρας, συμμερίζονται αυτή την άποψη. Την υπερασπίζεται ακόμη και ο Erhard Eppler, ο οποίος μόλις πριν από είκοσι χρόνια θεωρούνταν ένα από τα ενεργά μέλη του ειρηνιστικού κινήματος. Στο ίδιο κομματικό συνέδριο, στις 12 Απριλίου 1999 στη Βόννη, είπε:¹²

«Είμαι σήμερα της άποψης ότι στον επόμενο αιώνα δε θα πρόκειται τόσο για το ερώτημα “πόλεμος ή μη-πόλεμος;”, διότι ο πόλεμος δεν μπορεί πλέον να οριστεί, αλλά πολύ περισσότερο, θα τεθεί το ερώτημα εάν είναι δυνατόν ότι ο καθένας και η καθεμιά ο οποίος ή η οποία κάνει χρήση του δικαίου της ισχύος –είτε είναι βιαστής, δολοφόνος ή δικτάτορας– θα πρέπει κάποτε να καταλάβει ότι υπάρχουν ισχυρότεροι.

Θα προτιμούσα βεβαίως αυτό να γινόταν μέσα από ένα μονοπώλιο βίας του ΟΗΕ. Ο Μιλόσεβιτς έκανε χρήση του δικαίου της ισχύος όπου μπορούσε. Βεβαίως, γι’ αυτό που κάνει το ΝΑΤΟ υπάρχουν πολλές αντιρρήσεις. Όλες έχουν βάρος, όλες είναι λογικές. Δε θέλω καν να παραθέσω τα ονόματα όλων εκείνων που εξέθεσαν αυτές τις αντιρρήσεις, αυτό που είπαν δεν είναι διόλου επιπόλαιο, όλα αυτά είναι εν μέρει σωστά. Αλλά: δε βοηθούν εκείνους οι οποίοι εδώ και τώρα είναι αναγκαίο να αποφασίσουν τι πρέπει να γίνει περαιτέρω. Ήταν ο ίδιος ο Μιλόσεβιτς που περιόρισε πλήρως τις δυνατότητες δράσης και υποχώρησης του ΝΑΤΟ. Διότι τώρα υπάρχουν μισό εκατομμύριο πρόσφυγες, και κάθε επιστροφή στην πολιτική πρέπει να αρχίσει με την επιστροφή των προσφύγων. Οι πρόσφυγες δεν επιστρέφουν εφόσον δεν έχουν στρατιωτική προστασία από διεθνή σώματα. Γι’ αυτό δεν έχει κανένα νόημα να λέμε τώρα: Ας

12. Ομιλία του Erhard Eppler στο έκτακτο συνέδριο του SPD, 12 Απριλίου 1999.

αρχίσουμε με την πολιτική και ας αφήσουμε απέξω το στρατό. Όχι, πρώτα ο στρατός μπορεί να πείσει τους ανθρώπους να πάνε και πάλι στο σπίτι τους. Τόσο απαισία έχει εξελιχθεί εν τω μεταξύ η κατάσταση. Ο Μιλόσεβιτς τα κατάφερε να πείσει το NATO να επιβάλει εν πάση περιπτώσει αυτό που ο ίδιος ήθελε οπωσδήποτε να αποφύγει, δηλαδή την παρουσία των διεθνών στρατευμάτων στο Κοσσυφοπέδιο. Αυτό δεν μπορεί πλέον να αποφευχθεί, διότι αλλιώς οι πρόσφυγες δε θα επιστρέψουν. Το μοναδικό που μπορούμε να προσφέρουμε είναι ότι στην κατάσταση αυτή δε θα πρέπει να βοηθήσουν μόνο τα στρατεύματα του NATO, αλλά να προσπαθήσουμε να συμπεριλάβουμε και τους Ρώσους».

Κατά τη διάρκεια του ειρηνιστικού κινήματος, πριν από περισσότερα από είκοσι χρόνια, ο καγκελάριος Χέλμουτ Σμιτ ήταν ο αντίπαλος του Erhard Eppler. Ο Eppler υπερασπίζει σήμερα την επέμβαση του NATO για ανθρωπιστικούς λόγους. Ο Σμιτ διατηρεί αμφιβολίες και τονίζει την απουσία μιας εξουσιοδότησης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, όπως και μίας ρεαλιστικής ειρηνικής προοπτικής των στόχων του πολέμου:

«Το παράδειγμα του τεχνητού κράτους της Γιουγκοσλαβίας που δημιουργήθηκε το 1919, αναβίωσε το 1945 και πλέον έχει διαλυθεί, είναι διδακτικό. Οι παγκόσμιες δυνάμεις επενέβησαν εκεί με πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές για να θέσουν τέλος στις δολοφονίες και τις διώξεις – και μάλιστα καταρχήν στηριγμένες σε αποφάσεις του ΟΗΕ. Εν τούτοις, οι πρόσφατοι βομβαρδισμοί ενάντια στο Βελιγράδι και τον σερβικό στρατό δεν έχουν σίγουρη βάση από πλευράς Διεθνούς Δικαίου. Δε στηρίζονται σε απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Κανένα κράτος-μέλος του NATO δεν έχει συμβολαιακή δέσμευση για ανάμιξη στα Βαλκάνια. Το καθήκον βοήθειας των συμμάχων που πηγάζει από το άρθρο 5 του Συμφώνου Βορειοατλαντικής Συμμαχίας αναφέρεται αποκλειστικά σε επιθέσεις ενάντια σε περιοχές των συμμάχων που ορίζονται με σαφήνεια στο άρθρο 6. Ούτε η Κροατία, ούτε η Βοσνία ούτε το Κοσσυφοπέδιο ανήκουν σε αυτές τις περιοχές. Όποιος γνωρίζει την ιστορία των Βαλκανίων από την πτώση της οθωμανικής αυτοκρατορίας και από το τέλος της διπλής αυστρουγγρικής μοναρχίας, θα διατηρήσει πολλές αμφιβολίες απέναντι σε κάθε στρατιωτική

επέμβαση στα Βαλκάνια με στόχο την εγκαθίδρυση μόνιμης ειρήνης. Στην καλύτερη περίπτωση –και μετά το θάνατο πολλών στρατιωτών και πολιτών–, θα καταλήξει στην εγκαθίδρυση ενός στρατιωτικά εδραιωμένου προτεκτοράτου. Αλλά και πάλι είναι αβέβαιο εάν η κοινή γνώμη των αναμειγνυόμενων κρατών δε θα προκαλέσει τη διακοπή των στρατιωτικών επιχειρήσεων λόγω των αντίστοιχων ανθρώπινων απωλειών».

Επίσης ο Egon Bahg, στρατηγικός σύμβουλος του Βίλι Μπραντ και ειδικός του SPD για ζητήματα ασφαλείας, στέκει στο πλευρό των υπερασπιστών της ειρήνης και υπέρ της διακοπής των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ:

«Σήμερα, μετά από έξι εβδομάδες πολέμου, τίθεται το ερώτημα της σχετικότητας. Με κάθε νέα ημέρα γίνεται όλο και πιο αδύνατο να καταλογιστεί υπαιτιότητα μεταξύ των διωγμών, αφενός, και των θανάτων λόγω βομβαρδισμού, αφετέρου. Αρχικά οι Αλβανοί ήταν τα θύματα. Τώρα γίνονται όλο και περισσότεροι οι Σέρβοι.

Με κάθε ημέρα όπου δεν εμποδίζονται οι διωγμοί και συνεχίζονται οι θάνατοι, που πλήττουν και αμάχους, καταστρέφονται για όλους τους εμπλεκόμενους βιοτικές δυνατότητες και θεμέλια του μέλλοντός τους. Δε θα έπρεπε η άρση του ανθρώπινου πόνου να γίνει το μέτρο της πράξης; Όλο και πιο έντονα και πιο ουσιαστικά αισθάνομαι την ορθότητα και το βάθος της ρήσης του Βίλι Μπραντ: “Η ειρήνη δεν είναι το παν, αλλά χωρίς ειρήνη δεν υπάρχει τίποτε”. Όσο δε σιωπούν τα όπλα, η ειρήνη δεν έχει καμία ευκαιρία. Η ισχυρότερη Δύση θα μπορούσε να κάνει το πρώτο βήμα. Θα έπρεπε να το κάνει, στο όνομα των αξιών για τις οποίες επενέβη.»

V.

Η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία συνθέτει μια εικόνα σύγχυσης. Θέλει ειρήνη και συμμετέχει στον εναέριο πόλεμο. Όπως σε μια τεράστια τοιχογραφία είναι ενωμένη η φρίκη του πολέμου και ο πόθος για ειρήνη. Ασκει την ίδια επίδραση όπως ο εντυπωσιακός πίνακας της Γκερνίκα του Picasso, ένα από τα μεγαλύτερα ζωγραφικά έργα του αιώνα. Ο γάλλος διανοούμενος Alain Finkelkraut το

εκφράζει με την παράδοση θέση: “Μερικές φορές πρέπει κανείς να διεξάγει πόλεμο για να τελειώσει έναν πόλεμο”. Αυτό θυμίζει, στο πεδίο της εσωτερικής πολιτικής, τους στρατευμένους ειρηνιστές –ακόμη ένα παράδοξο– οι οποίοι κάνουν βίαιες διαδηλώσεις για την ειρήνη και χτυπούν τον Γερμανό Υπουργό Εξωτερικών Φίσερ με μια σακούλα γεμάτη μπογιά.

Η ριζοσπαστική στάση του «χωρίς εμένα» την οποία βίωσε ήδη μια φορά η Γερμανία στην πρώιμη μεταπολεμική περίοδο υφίσταται δυσοίωση ανάσταση. Για παράδειγμα, με τις δηλώσεις ενός καθηγητή Ποινικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο του Ρόστοκ, του Reinhard Merkel, ο οποίος υποστήριξε: «Ακόμη και αυτός που σκοτώνει μερικούς αθώους για να σώσει πολλούς άλλους, είναι από νομικής και ηθικής άποψης απορριπτέος». Αυτό είναι η καθαρολαγνεία του Πόντιου Πιλάτου: «Νίπτω τας χείρας μου». Ας ανακατεντούν άλλοι με τη βρομιά, ας γίνουν άλλοι οι υπαίτιοι.

Η σοσιαλδημοκρατία της Ευρώπης, στη μεγάλη της πλειοψηφία, δεν ακολουθεί αυτόν το δρόμο της ηθικής ακαμψίας, ο οποίος περιλαμβάνει και μεγάλο βαθμό φαρισαϊκής υποκρισίας. Δεν ακολουθεί επίσης τον βρετανο-αμερικανικό δρόμο της νικητήριας ειρήνης. Πριν από 20 χρόνια, το ειρηνιστικό κίνημα είχε σχεδόν διασπάσει τη σοσιαλδημοκρατία. Σήμερα το χάσμα δεν περνά μέσα από τα κόμματα, αλλά μέσα από το μυαλό και την καρδιά σχεδόν του καθενός. Αυτό όμως προσεγγίζει καλύτερα την πραγματικότητα, η οποία σπανίως εμφανίζεται μονοσήμαντα καλή ή μονοσήμαντα κακή. Εν πάση περιπτώσει, η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία φαίνεται ομόφωνη στην απαίτηση της συμμετοχής του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και της Ρωσίας και επίσης της Κίνας, καθώς και της συνολικής διεθνούς κοινότητας στη βάση της συμφωνίας των G8.

Εφόσον, λοιπόν, η εικόνα της σοσιαλδημοκρατίας ως προς τον εναέριο πόλεμο του NATO περιέχει πολλές φαιές αποχρώσεις, θα έπρεπε να επικρατήσει ή να αποκατασταθεί συντόμως σαφήνεια σε ένα τουλάχιστον πράγμα: στην πρόνοια και φροντίδα για την ανασυγκρότηση μετά τον πόλεμο. Εδώ ζητούνται και απαιτούνται εγκαίρως σοσιαλδημοκρατικές ιδέες για την περίοδο της ανασυγκρότησης. Εν τούτοις, η διστακτικότητα με την οποία οι σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις στην Ευρώπη διαχειρίζονται προς το παρόν το πρόβλημα υποδοχής προσφύγων από το Κοσσυφοπέδιο στις χώρες τους, δεν επιτρέπει μεγάλη αισιοδοξία.

Εφόσον ο Clausewitz είπε ότι ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής συνδιαλλαγής με συμπερίληψη άλλων μέσων, είναι πλέον επείγον να οριστεί ο δρόμος προς την ειρήνη ως η συνέχιση της πολεμικής συνδιαλλαγής με συμπερίληψη άλλων μέσων.

Μετάφραση: Θανάσης Γκιούρας
Επιμέλεια: Ν. Δεμερτζής,
Δ. Α. Σωτηρόπουλος, Μ. Τοπάλη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BUSSE, TANJA, «Zwischen Pazifismus und Parteipolitik. Die jungen Grünen in Bielefeld», *Die Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, τχ. 46 (1999), σ. 489-491.
- DAHMER, HELMUT, «Über den Sinn des halben Krieges. Aufhebung und Selbstbehauptung der Nationen», *Die Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, 46 (1999), σ. 508-514.
- ERLER, GERNOT, «Kosovo. Die Aporien des internationalen Systems», *Die Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte*, 46 (1999), σ. 389-391.
- KÜHNE, WINRICH, «Blockade oder Selbstmandatierung? Zwischen politischem Handlungsdruck und Völkerrecht», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 5/1999, σ. 561-574.
- MÜNKLER, HERFRIED, «Den Krieg wieder denken. Clausewitz, Kosovo und die Kriege des 21. Jahrhunderts», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 6/1999, σ. 678-688.
- PRADETTO, AUGUST, «Zurück zu den Interessen. Das Strategische Konzept der NATO und die Lehren des Krieges», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 7/1999, σ. 805-815.
- PREUB, ULRICH K., «Zwischen Legalität und Gerechtigkeit. Der Kosovo-Krieg, das Völkerrecht und die Moral», *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 7/1999, σ. 816-828.
- REUTER, JENS, «Krieg auf dem Balkan. Die internationale Dimension», *Internationale Politik*, 54 (1999), σ. 29-30.
- SPILLMANN, MARKUS, «Der Westen und der Kosovo. Ein leidvoller Erfahrungsprozeß», *Internationale Politik*, 54 (1999), σ. 41-48.